Uns madrigals de Joan Brudieu sobre textos d'Ausiàs March

Article escrit per Francesc Rius

Joan Brudieu (c.1520-1691) va ser un músic nascut a França, prop de Limoges, però que a Catalunya és considerat com a músic nostrat, ja que va passar la major part de la seva vida a la Seu d'Urgell. En efecte, el trobem ja a la Seu el 1539 com a Mestre de Capella, càrrec que va exercir allà fins als seus últims dies, amb un parèntesi entre 1577 i 1578, quan el trobem a Santa Maria del Mar, de Barcelona, d'on retorna a la Seu d'Urgell *"per no trobarse ab sanitat en la marina"*.

Ultra el càrrec de Mestre de Capella, Brudieu va ser també sacerdot (és mencionat l'any 1546 com a prevere), i per tant la seva activitat professional va ser dedicada a la música religiosa. No obstant, de la molta música d'aquest gènere que devia escriure al llarg de la seva vida, només ens ha arribat una missa de rèquiem.

És per això ben notable i sortós per a nosaltres que es conservi una mostra de la seva música profana, en una edició

TENOR
DE LOS MADRIGALES
DEL VY REVERENDO IOAN BRVDIEV
MAESTRO DE CAPILLA DELA SANCTA
YGLESIA DELA SEO DE VRGEL
A QVATRO BOZES
Dirigidos al Serenissimo Carolo Emanuel Duque de Sauoya
Principe del Piamonte &c.
Con licencia y Priuilegio.
Empresso en Barcelona en casa de Hubert Gotard cerca de la Carcel. Anno 1585.

impresa l'any 1585 a Barcelona d'una col·lecció de 16 madrigals a quatre veus, en format de quatre quadernets, un per veu, tal com era habitual publicar la música aleshores, i com es pot veure en la il·lustració adjunta.

L'edició la va supervisar Brudieu mateix, que va anar a Barcelona l'any 1585 a fer-se'n càrrec personalment, i la va dedicar al Duc de Savoya, Príncep del Piemont, que venia a Espanya a casar-se amb una filla de Felip II. És probable que Brudieu busqués la protecció del Duc i potser un canvi de feina, ja que el Duc era un gran afeccionat i feia aquest viatge de noces acompanyat de la seva Capella de Música. En qualsevol cas, és interessant veure què diu Brudieu, de la música i d'ell mateix, en la dedicatòria dels madrigals.

"Muy grande es el contento y la alegria que todo este principado de Cataluña ha recebido en general y en particular con la vista y presentia de

V(uestra) A(lteza) ..... hazen nos muy grande ventaja los que viuen en lo llano y en el camino real alos que estamos encastillados enlos montes, de donde quedamos muy corridos de que no ayamos podido mostrar por la obra la mucha affician y deuocion que todos tenemos a V.A. y assi yo vno entre ellos que soy Maestro de Capilla .... y hauiendo toda la vida consumido en esta profession dela Musica importunandome algunos curiosos, y deseosos desta facultad que yo sacase algo aluz, delo mucho que tenia trabajado en ella acorde de seruir a V.A. con esta parte mas apazible, y gustosa como son los madrigales, por entender quan inclinado esta V.A. a semejantes exercicios ... Ya se que muchos diran de donde le viene al montañes tanta musica? Verdad es que en el monte no hay tanta cortesania: empero aunque todas las Artes han abaxado del Cielo, por ser dones de Dios, pero ala Musica paresce que con particular priuilegio la han albergado en sus proprios senos los cielos según opinion de los Pythagoricos .... y si esto es assi, paresce que nos cae mas serca la origen de la Musica alos que estamos retirados en el Monte".

I la música d'aquests Madrigals, com és? I es va fer expressament per a l'ocasió o Brudieu ja escrivia i feia cantar en altres ocasions música profana? No tenim contestació a aquesta segona pregunta, però els madrigals estàn molt ben fets, no semblen l'ocupació ocasional d'un músic d'església. A més, tenen una gran varietat musical, com si Brudieu volgués mostrar al Duc la seva habilitat en els diferents tipus de composició. Comencen amb uns *Gosos de Nuestra Señora* (en català), on una tonada de caire popular és cantada en 9 harmonitzacions molt diferents.

Segueixen diversos madrigals escrits sobre textos en castellà, entre els quals hi ha músiques similars al tipus *romance* o *villancico*, usual a l'Espanya del segle XVI, amb formes imitatives alternades amb parts d'escriptura vertical, de tipus homofònic, i també s'hi troben formes de composició més austera i contrapuntística, a l'estil de Morales (1500-1553) o fins i tot en un estil més evolucionat semblant al que trobarem més tard en Victoria (1549-1611).

El més singular de tot, però, són els cinc madrigals sobre textos catalans, tant per la saviesa i emoció de la música, com per la profunditat dels textos, especialment els dos corresponents a poemes d'Ausiàs March (els altres tres són d'autor desconegut). És singular en primer lloc, perquè al segle XVI, que és el *Siglo de Oro* espanyol, és també el de la desaparició del català com a idioma

literari, i els nostres compositors, quan utilitzen els anomenats *textos vernacles*, aquests són invariablement en castellà. Per tant, és insòlit que Brudieu, que viu a Catalunya però és francès, busqui textos per als seus madrigals en uns poemes d'un valencià que havia viscut 150 anys enrere, a l'època d'apogeu de la literatura catalana medieval.

A més, Ausiàs March (c.1400-1451), és un autor profund però de difícil comprensió, que escriu en un llenguatge amb molta força, però obscur i aspre, a les antípodes del llenguatge líric afavorit pels músics ja des dels temps de Petrarca (1304-1374). Com exemple del que estem dient, donarem el text que Brudieu va utilitzar per al seu madrigal núm. 15: aquest consta de dues parts, però els textos de tots dos només són fragments del text de March, del Cant núm. 2, de l'edició de Pere Bohigas, 1990).

I.

Ma voluntat ab la raho s'envolpa
E fan acort, la qualitat seguint,
Tals actes fent que'1 cos es defalint,
Dins poc de temps, una gran part de polpa.
Lo poc dormir magres'al cos me costa,
Doble•m l'enginy en contemplar amor,
Car lo cos gras trobant-se dormidor,
No pot dar pas en aquest'aspra costa.

II.

Plena de seny, donau-me una crosta
Del vostre pa que'm lleve l'amargor.
De tot menjar m'a pres gran desabor,
sino d'aquell que molt'amor me costa

A primera lectura, el significat no se'ns mostra gaire clar. Formalment, el vers és decasílab amb cesura després de la quarta síl·laba, i rima consonant ABBA, però per anar més enllà, sentíem que ens feia falta l'ajut d'un filòleg i/o medievalista que ens ajudés a aprofundir en el significat, i en Carles Ill ens ha donat un cop de mà, que li agraïm. Segons Martí de Riquer, *Plena de seny* és el *senyal*, o nom amb el qual es dirigeix a la seva estimada. En l'altre madrigal de Brudieu amb text de March, al començament de la seva 3ª part, que també coincideix amb la tornada, el poeta es dirigeix a *Llir entre cards*, que és també un altre *senyal*. En qualsevol cas, farem un intent de donar un significat aproximat del text anterior:

"La meva voluntat i la meva raó es posen d'acord per buscar l'espiritualitat, fent tals actes que el cos està defallint i en poc temps ha quedat amb la pell i l'os. El dormir poc fa que m'aprimi, però l'amor m'afina l'enginy, perquè qui té el cos gras, dorm i no puja aquesta costa. Estimada, doneu-me una crosta del vostre pà que segur que em treurà l'amargor. No em vé de gust res de menjar, sinó el que em costa molt amor."

Podem trobar-hi significats a vegades ocults i no sempre comprovats: per exemple, el musicòleg Josep Mª Gregori especula amb un significat místic d'Eucaristia, en la imatge del "pa que lleva l'amargor".

I per últim, parlarem de la construcció musical d'aquests madrigals. Són d'un estil diferent del madrigal genuí italià, que el Duc devia conèixer prou bé. Per començar, estan escrits a quatre veus, a diferència de les obres italianes de, per exemple, els contemporanis Marenzio i Gesualdo que solien ser a 5 veus. Tampoc tenen tants cromatismes com els dels italians, ni utilitzen el recurs de la música pictòrica (ens referim al fet que els italians, de segur, posarien un acord molt dissonant, per exemple, sobre la paraula *amargor*). En canvi, els madrigals de Brudieu corresponen a una música més austera i aconsegueixen la intensitat expressiva d'altres maneres, per exemple amb la utilització de frases i fragments contrapuntístics de més volada, contrastats amb fragments homofònics que donen èmfasi al text. Així tenim que la primera quarteta és tota contrapuntística i en canvi el vers 5 i 6 són d'harmonia vertical, per passar al 7 i 8 altra vegada a contrapunt. I a la tornada, el text del "pa que em lleve l'amargor" es repeteix diverses vegades, primer a 3 veus, després a 4 en contrapunt, després en acords verticals, i finalment en contrapunt. Ens hem referit abans a l'absència de cromatismes, és a dir, a la conducció de les veus movent-se a distàncies de semitò. Brudieu, però, utilitza un procediment més subtil però d'efectes similars, que és el de la falsa relació, és a dir, el que apareixin en un mateix compàs la nota natural i l'alterada a distància de semitò, però en veus diferents, amb la qual cosa la veu ja no es mou en semitons cromàtics però l'efecte és semblant. Per exemple, al començament de *Plena de seny*, l'acord sobre "*de*" és de mi bemoll major, amb el mi bemoll al baix, i el que vé a continuació sobre "*seny*" és de do major, amb el mi natural a la contralt. Fixem-nos que aquest procediment l'utilitza també, de forma intensificada a "*que molt amor me costa*".

En qualsevol cas, hem vist que el poeta March va afinar l’enginy del compositor Brudieu, i només lamentem que no escrigués més coses, o que no ens hàgin arribat.